

PISA 2025: Nederland probeert al jaren de basisvaardigheden te verbeteren. Waarom zien we daar zo weinig van terug?

Onderwijsaffaire is een belangengroep van en door ouders die opkomt voor het recht op onderwijs en misstanden in het onderwijssysteem aankaart. Dit is deel 1 van een dossier over de nieuwe PISA-cijfers.

Nederlandse vijftienjarigen zijn opnieuw slechter gaan lezen. Uit de nieuwe PISA-resultaten blijkt dat Nederland bij lezen verder achteruit is gegaan. Bij wiskunde doen Nederlandse leerlingen het nog altijd beter dan gemiddeld in de OESO-landen. Bij natuurwetenschappen zit Nederland ongeveer op het gemiddelde. Maar achter die cijfers zit een groter verhaal, en, zoals verderop blijkt, ook een aantal kanttekeningen die van belang zijn voordat we conclusies trekken.

De achteruitgang is niet nieuw: de prestaties van Nederlandse leerlingen staan al jaren onder druk, vooral bij lezen.

Tegelijkertijd probeert de overheid al jaren de basisvaardigheden te verbeteren. Er kwamen subsidies en programma's, scholen kregen ondersteuning en taal en rekenen werden opnieuw bovenaan de onderwijsagenda gezet.

Daarom draait het na de nieuwe PISA-cijfers niet alleen om de vraag hoe Nederland internationaal presteert, maar ook om een minstens zo belangrijke vraag:

Nederland probeert al jaren de basisvaardigheden te verbeteren. Waarom zien we daar bij vijftienjarigen zo weinig van terug?

De komende dagen onderzoeken wij deze vraag.

Eerst: wat is PISA eigenlijk, en wat kun je ermee?

PISA is een groot internationaal onderzoek van de OESO. In 2025 deden ruim 760.000 leerlingen uit 91 landen en gebieden mee. PISA kijkt naar vijftienjarigen, ongeacht of ze op het vmbo, de havo of het vwo zitten.

De leerlingen krijgen opdrachten voor lezen, wiskunde en natuurwetenschappen. In 2025 lag de nadruk op natuurwetenschappen, met daarnaast aandacht voor het oplossen van problemen met behulp van computers. Het gaat er niet om of leerlingen hebben onthouden wat ze op school leerden, maar of ze hun kennis kunnen toepassen: informatie begrijpen, problemen oplossen, kritisch nadenken.

In Nederland deden 6.636 leerlingen van 177 scholen mee. Zij staan volgens de OESO voor ongeveer 165.900 Nederlandse vijftienjarigen. ([oecd.org](https://www.oecd.org))

Een belangrijke kanttekening vooraf:

Niet alle geselecteerde scholen en leerlingen deden uiteindelijk mee. De deelname lag op enkele punten onder de norm die PISA normaal hanteert. De OESO berekende dat dit de Nederlandse score voor natuurwetenschappen in het uiterste geval met ongeveer 11 punten naar boven of beneden kan hebben beïnvloed. Dat betekent niet dat de cijfers waardeloos zijn, maar wél dat een verschil van een paar punten of een paar plekken op de ranglijst weinig zegt. Houd dat in het achterhoofd bij de cijfers hieronder. ([oecd.org](https://www.oecd.org))

Nederland: goed in wiskunde, zwak in lezen

De verschillen tussen de vakken zijn groot. Nederlandse leerlingen haalden gemiddeld 483 punten voor wiskunde, tegenover 463 gemiddeld in de OESO-landen. Bij lezen is het andersom: Nederland komt uit op 441 punten, tegenover 461 gemiddeld.

Een PISA-punt zegt de meeste mensen weinig; belangrijker is wat leerlingen daadwerkelijk kunnen. Bij wiskunde haalt 70 procent van de Nederlandse leerlingen het basisniveau dat PISA hanteert (OESO-gemiddelde: 65 procent). Bij lezen haalt slechts 61 procent dat niveau (gemiddeld: 69 procent).

Anders gezegd:

Bijna vier op de tien Nederlandse vijftienjarigen halen het basisniveau voor lezen niet. ([oecd.org](https://www.oecd.org))

Ter vergelijking: in landen als Ierland en Estland, die traditioneel goed scoren op leesvaardigheid, ligt het aandeel leerlingen onder het basisniveau een stuk lager dan in Nederland. Dat maakt duidelijk dat de Nederlandse achterstand geen onvermijdelijk Europees verschijnsel is, maar een probleem waar sommige vergelijkbare landen wél grip op houden.

Wat betekent dat basisniveau eigenlijk?

Een leerling die het basisniveau voor lezen haalt, kan bijvoorbeeld de belangrijkste gedachte uit een tekst van gemiddelde lengte halen, bepaalde informatie terugvinden en nadenken over het doel van een tekst. Het gaat dus niet om het doorgronden van een moeilijk literair werk, maar om vaardigheden die jongeren nodig hebben om geschreven informatie te begrijpen en te gebruiken.

Ongeveer 39 procent van de Nederlandse vijftienjarigen blijft onder dat niveau, en die groep is groter geworden.

Het probleem bestaat al veel langer

Wie alleen PISA 2022 met PISA 2025 vergelijkt, ziet vooral een verdere daling bij lezen, groot genoeg om niet als toeval te worden afgedaan. Maar het beeld wordt duidelijker als we verder teruggaan: de OESO schrijft dat de Nederlandse resultaten bij lezen, wiskunde én natuurwetenschappen tot de laagste behoren die Nederland ooit in PISA behaalde. Vergeleken met 2015 is vooral de groep zwak presterende leerlingen gegroeid. Bij lezen nam het aandeel leerlingen onder het basisniveau in tien jaar tijd toe met 20 procentpunt, bij wiskunde met 13 procentpunt en bij natuurwetenschappen met 8 procentpunt. De OESO noemt de Nederlandse ontwikkeling over de afgelopen tien jaar dan ook duidelijk negatief. ([oecd.org](https://www.oecd.org))

PISA 2025 is dus geen losstaand slecht rapport, maar het nieuwste signaal in een ontwikkeling die al jaren zichtbaar is.

Niet overal gaat het hetzelfde

Het is te gemakkelijk om te zeggen dat "het Nederlandse onderwijs" simpelweg steeds slechter wordt. Achter landelijke gemiddelden gaan grote verschillen schuil, ook binnen het voortgezet onderwijs.

De Onderwijsinspectie waarschuwde in 2025 dat de leesvaardigheid in alle delen van de onderbouw van het voortgezet onderwijs daalde. Vooral bij leerlingen in vmbo-b en vmbo-k waren de resultaten zorgelijk: aan het einde van het tweede leerjaar zat 65 procent van deze leerlingen onder leesniveau 1F. Volgens de Inspectie zijn zij daardoor onvoldoende op weg om twee jaar later het vmbo te verlaten op het verwachte niveau, en lopen deze jongeren het grootste risico om later laaggeletterd te worden. Achter een gemiddelde Nederlandse score zitten dus jongeren die het prima doen, maar ook grote groepen die moeite hebben met een vaardigheid die ze vrijwel dagelijks nodig hebben.

Den Haag kende het probleem

De slechte ontwikkeling van de basisvaardigheden kwam niet onverwacht. In mei 2022 presenteerde toenmalig onderwijsminister Dennis Wiersma het Masterplan Basisvaardigheden, gericht op taal, rekenen, burgerschap en digitale vaardigheden. Daarna kwamen subsidies voor scholen en andere vormen van ondersteuning. Ook het toezicht veranderde: sinds augustus 2023 kijkt de Onderwijsinspectie apart naar de basisvaardigheden, en sinds augustus 2025 kan de Inspectie daarbij het oordeel voldoende of onvoldoende geven. Ondertussen wordt ook het lesprogramma aangepast, met een grotere plaats voor lezen, schrijven en rekenen. Volgens het ministerie waren in september 2025 via het Masterplan Basisvaardigheden ongeveer 2,3 miljoen leerlingen bereikt, volgens OCW zo'n 95 procent van alle leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs. Er gebeurt dus wel degelijk iets.

Betekent dit dat het beleid heeft gefaald?

Nee, die conclusie kunnen we op basis van PISA 2025 niet trekken, en het is belangrijk dat te benadrukken. Veel maatregelen begonnen pas enkele jaren geleden. De vijftienjarigen die in 2025 de PISA-toets maakten, zaten toen al het grootste deel van hun schoolloopbaan achter de rug. Een maatregel uit 2022 of 2023 kan onmogelijk verklaren wat er gedurende hun hele schooltijd gebeurde.

Andersom kun je uit PISA ook niet afleiden dat een bepaalde subsidie of aanpak wél heeft gewerkt.

Daarvoor is preciezer onderzoek nodig:

- welke maatregelen zijn genomen,
- wanneer begonnen ze,
- welke leerlingen werden bereikt,
- wat deden scholen met het geld,
- en is daarna gemeten of leerlingen er daadwerkelijk beter door gingen lezen of rekenen?

Dat is wat dit dossier de komende afleveringen wil uitzoeken.

Twee opvallende signalen uit de vragenlijst

PISA vraagt leerlingen ook hoe zij zelf tegen school aankijken, en daar komen twee dingen uit die het vermelden waard zijn, al bewijst een vragenlijst op zichzelf geen oorzaak-gevolgrelatie met de leesprestaties.

1. 35 procent van de Nederlandse vijftienjarigen zegt dat school tijdverspilling is, tegenover 24 procent gemiddeld in de OESO-landen. In 2022 lag dat percentage in Nederland nog lager. ([oecd.org](https://www.oecd.org))
2. (en dit is opvallend positief) Het lerarentekort lijkt volgens de leerlingen af te nemen. 47 procent van de Nederlandse leerlingen zit op een school waarvan de schoolleider zegt dat het onderwijs in enige mate wordt gehinderd door een lerarentekort, in 2022 was dat nog 72 procent. ([oecd.org](https://www.oecd.org))

Beide signalen zijn interessant om te volgen, maar PISA vertelt ons alleen dát deze zaken spelen, niet dat ze dé verklaring zijn voor de lagere leesprestaties

Wat dit dossier de komende dagen gaat uitzoeken

Sinds de basisvaardigheden hoog op de politieke agenda staan, is er veel gebeurd:

- plannen geschreven;
- subsidies verstrekt;
- scholen ondersteund;
- toezicht aangepast;
- en lesprogramma's herzien.

Daar zijn ook grote bedragen publiek geld mee gemoeid.

Vragen die nog openstaan:

- hoeveel geld werd aangekondigd;
- hoeveel is daadwerkelijk uitgegeven?
- Waar kwam het terecht?
- Wat deden scholen ermee?
- En, misschien wel de belangrijkste vraag: weten we of leerlingen er beter door zijn gaan lezen en rekenen?

De nieuwe PISA-cijfers zijn voor dit dossier dus niet het einde van een verhaal, maar het begin van een onderzoek. De komende afleveringen leggen we drie dingen naast elkaar: wat er met de prestaties van leerlingen gebeurde, wat de overheid deed, en hoeveel geld

daarmee gemoeid was. We beginnen daarbij niet in 2025, want de waarschuwingen over dalende basisvaardigheden zijn ouder.

**De volgende vraag: hoe lang wist Den Haag al dat de
basisvaardigheden achteruitgingen,
en wat gebeurde er toen met die waarschuwingen?**

Dit is deel 1 van het Onderwijsaffaire-dossier over PISA 2025. In deel 2 reconstrueren we wanneer de problemen met lezen en rekenen in Den Haag bekend waren, welke bewindspersonen ervoor verantwoordelijk waren en welke besluiten daarop volgden.

COLOFON

- Titel: PISA-cijfers 2025 deel 1
- Auteur: Petra de Blok
- Vormgeving: Petra de Blok
- Afbeeldingen: AI
- Jaar van uitgave: 2026

©2026 Petra de Blok ~ Onderwijsaffaire

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming.